

YU ISSN 0352-5007 | UDK 880.1+881(05)

ЗБОРНИК

МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА СЛАВИСТИКУ

69

НОВИ САД • 2006

или неке њој сличне конструкције у однос према предикату рефлексивне реченичне конструкције или неутрализацијом глаголске транзитивности. У другом делу рада показује се да у стандардном српском језику постоји тип безличних реченица са уопштемним агенсом код којих се регуларно исказује пацијенс. То су оне реченице код којих је ближи објекат исказан генитивом без предлога.

У овој књизи запажања и опсервације темеље се на великом броју примера тако одабраних да уважавају функционалностилску диференцираност језика, а неки се радови баве појединим аспектима језичких особености у одређеним функционалним стиливима. Такође, аутор своја разматрања заснива на резултатима истраживања из ове области које су изнете како у нашој литератури, тако и у широј славистичкој.

Ова књига заслужује пажњу јер су у њој обрађене оне теме којима у нашим граматицама није посвећено пуно пажње. Аутор је осветлио и појаве које су биле запажене, али недовољно обрађене или пак он први о њима говори (збирна виšekратност, безличне реченице са конструкцијом *до + зенишив*). Књига представља допринос потпунијем и прецизнијем познавању функционисања синтаксичког система српског језика.

Марина Сјасојевић

UDC

Г. Г. Тяпко, *Развитие отвлеченной лексики в сербском литературном языке*.
— Москва: МГИМО, 2005, 485 стр.

Хуманистички преображај и модернизација европске културне мисли, које су, крајем XV и почетком XVI столећа, ослобађајући се од наслеђа средњег века спровела два велика реформатора: Еразмо Ротердамски и Мартин Лутер, у Србији су морали чекати, и каснити, стотинама година. Турска владавина на Балкану кочила је сваку помисао о развоју самосталних институција вере, језика и школства. Али, тек што је Правитељствујушци совјет, на ослобођеној српској територији, макар и за кратко време подигао главу, већ се јављају зачеци једног револуционарног процеса, сличног ономе који је испрва Немачкој, а потом и остатку Европе, донео темељну промену погледа на народни језик. Био је довољан тек непун људски век, од 1804. до 1868, па да се у Србији створи погодно тле за коначну и искључиву борбу око језика тек ослобођеног народа: није се још ни слегла прашина око првог издања *Српског рјечника*, а већ Вук преводи *Нови завјет* са многих предложака, међу којима се (Копитаревим посредством) истиче онај Лутеров; и већ Стратимировић бесни на саму јеретичку помисао о делу које његовој Цркви одузима „старославјански”, тај православни латински, замењујући га простонародним, „сељачким” језиком.

Испод, поред и око свег сукоба Матичиног и Вуковог културног круга, који се, убрзо по ослобођењу, развија на широком културном простору и поред беспопштеног деловања и (не)праведних судова обе стране, уобличава се кроз читав XIX век природно, и шири незауостављиво, један нови, складно реформисани, гипки језик, свима доступан, отворен за богатство функционалних стилова преко потребних администрацији младе, још несигурне државе, и, круном Бечког договора доказано, за све прихватљив. О његовом филолошком пореклу, те коренима и току развоја који сежу дубоко у саму његову срж — у апстрактну лексику, њену семантику и деривацију, говори Галина Георгијевна Тјапко, у монографији посвећеној развоју апстрактне лексике у српском књижевном језику.

Аналитичка позиција коју Тјапко заузима на почетку свог истраживања изврсно је одабрана. Бављење лексиком као основицом књижевног језика нужно захвата само средиште проблема националне језичке оријентације. Ауторка, са друге стране, користи стратификациону многостраност појма *лексика*, како би истовремено могла да се окрене и питањима семантике (која сежу у дубине културолошке и психолингвистичке области), и питањима творбе, генерисања речи, које постају нарочито актуелна у новијим лингвистичким истраживањима.

Рад Галине Тјапко изграђује се, при том, као низ многобројних синтетичко-аналитичких поступака који, комбинованом применом, имају за циљ да обједине временски, територијално и семантички разнородну језичку грађу и, упућујући на ток њеног развоја, учине ту грађу пријемчивом заједничком методу истраживања. Ова грађа, поред опуса Вука Караџића, главнином обухвата и стваралачки опус Доситеја Обрадовића и преводилачки Ђуре Даничића, те је њеном многостраном анализом могуће утврдити унутарњи развој и природу српског књижевног језика у његовом настајању.

Указујући у *Уводу* на неопходност дијахроног посматрања „фактора развоја” који су пратили залазак славеносрпског и успон новог језичког израза, Галина Тјапко се окреће семантичком, творбеном и функционално-нормативном аспекту оне језичке динамике која је пратила поменути смену. Конкретизујући у сва три случаја истовремено и предмет и поступак свога истраживања, ауторка указује на важност појма *творбеног суфикса* за правилан приступ семантичком пољу апстрактне лексике, и то посматраног најпре у речничком корпусу оних књижевних остварења која својом природом обележавају средиште кода сваке развијене културе: у преводима, и то у преводима философске, религиозне и научне литературе.

Дело Галине Тјапко тиме представља дијахрону синтезу, у којој се откривају праве димензије и природа српског књижевног језика, почев од његове хуманистичке концепције, изложене у Доситејевом *Писму Хараламџију* и, што је још битније, у језику тога писма, па све до Даничићеве синтаксичке концепције метода преводјења с руског језика.

После детаљне и вишестране дискусије о актуелности теме и историјату истраживања, ауторка се окреће самом предмету свога рада: разграничавању и конкретизацији појма *ајстџрактног* у лексички, као и његовом утицају на развој теоријско-лингвистичке мисли двадесетог века, чиме, поред успостављања и истицања теоријско-методолошког оквира у своме делу, улази и у полемику са (углавном психолингвистичком) литературом о овом предмету. Расправљајући о међуодносу концепта апстракције у лексички и концепта лексикографије, Галина Тјапко као битан спомиње један велики методолошки пропуст у изради речника, на коме се вреди задржати. Истичући лексикографску необрађеност апстрактног појма као апстрактног у различитим типовима једнојезичких речника, ауторка скреће пажњу на ову чињеницу наглашавањем улоге књижевног језика у људском друштву: он, према тезама Прашког лингвистичког кружока, служи као семантичко језгро сваког говорног или писаног језичког израза, те му основна улога лежи у одражавању, чувању и ширењу културних и цивилизацијских образаца сваке нације. Изводећи основне тезе о природи књижевног језика, а нарочито његовог апстрактног дела, као *обрасца културне йисмености*, ауторка не само да истиче значај који апстрактна лексика има унутар функционално-стилског раслојавања српског књижевног језика (те је, на културолошком плану, она маркирана као *архисистем* сваког књижевног језика), већ наговештава и могућност концептуализације једнојезичног речника који би био у стању да се окрене обради ове димензије лексичке грађе. На крају, Галина Тјапко укратко излаже и композицију своје тезе, истичући анализе речничког и стилског профила српског књижевног језика, које се спроводе у раду, међусобно се допуњајући.

Први део књиге Галине Тјапко, који носи назив *Ајстџрактне именице у „српском рјечнику” Вука Караџића*, посвећен је појави, утицају, а нарочито променама које је у дотадашње стање српског књижевног језика унело прво издање Вуковог *Српског рјечника*. Овде се веома детаљно и концизно разматрају околности настанка српског књижевног језика, са посебним освртом на историју народног језика краја XVIII и почетка XIX века, уз наглашавање првих покушаја реформације славеносрпског израза, који су, у ери опште полиглосије и црквеног утицаја на језичка питања, имали неуједначен ефекат. Вуков наступ на српској књижевној сцени презентован је као логичан наставак оних иноваторских тежњи за које се у *Писму Хараламџију* залагао још Доситеј, а појава *Српског рјечника* (1818) као преломна, најбитнија тачка у концептуализацији српског књижевног језика, и стога разумљив предлог на коме треба демонстрирати дијахрони приказ творбено-лексичке анализе у њему.

Истраживање о апстрактним придевима у *Српском рјечнику* В. С. Караџића, којим Галина Тјапко демонстрира свој метод анализе лексичког корпуса српског књи-

жевног језика у настајању, спроведено је методом случајног избора. Анализа је осмишљена као праћење динамике семантичког развоја придевских корена са једне, и њихових творбено-суфиксалних наставака, са друге стране. Анализирајући наставке за компаратив, суперлатив, одређени вид, придевску именицу и сл. на материјалу из *Рјечника*, као и могућности образовања нових речи по овом моделу, што има непосредног утицаја на развој семантике самих придевских корена, Тјапко пореди фонд придевских кованица унесених у друго издање *Рјечника* (1852) са фондом првобитног творбеног модела из првог издања, показујући на овај начин значај и самосталност творбеног суфикса у процесу формирања апстрактне лексике српског језика. Нове речи које се образују процесом суфиксације, утврђује ауторка, показују могућности ширења семантичког поља кованица у неограниченој мери — комбинацијом новообразованих лексичких корена и значењски статичних суфикса задужених за њихову деривацију и конкретизацију.

Овакво истраживање о природи апстрактне лексике у *Српском рјечнику* Вука Карацића открива, између осталог, кључне творбене принципе везане за овај лексичко-семантички тип речи. Маркирајући апстрактну лексему као *неизоловану, динамичну* и *комплексну* јединицу речника, богато илуструјући изложено примерима, Тјапко упућује на појмове *творбени тити* (творбена ситуација: „корен + конкретни суфикс”) и *творбена категоорија* (модел творбене ситуације: „корен + суфикс”) као на кључне за разумевање осмишљавања и образовања апстрактних лексичких јединица унутар речника. Галина Тјапко затим резимира даљи правац свога истраживања у неколико кључних ставки, које указују на процесе откривања лексичко-семантичких и творбених критеријума за одређивање природе апстрактне лексике у функционалним стилевима српског језика XIX века: посматрајући творбени суфикс као елемент конкретизације широког, често нејасног значењског поља апстрактне лексеме у њеном основном, не-деривираним облику (уп. *творд* : *творд-оћа*), она ближе испитује два творбена типа српског књижевног језика тога времена: апстрактне лексеме изведене суфиксима *-ина* и *-ост*. Ауторка приказује спискове, речничке дефиниције, деривацију, саодносне корпуса ових лексема у оба издања *Рјечника*, и, напоследку, њихову репрезентацију у књижевном језику тога времена, показујући основне силнице развоја језичке материје у целини и припремајући терен за излагање о апстрактној лексици у језику оних аутора који су својим делима највише обележили период формирања модерног књижевног језика.

Други део монографије Галине Тјапко насловљен је *Компјензаторна средства номинације Nomina Abstracta у новом српском књижевном језику (на још једну његовог формирања)*. На овом месту, ауторка посвећује пажњу разматрању питања о природи и пореклу апстрактне лексике у сфери модерног књижевног језика. Усмеравајући се на еволуцију њеног вокабулара и принципа коришћења, формираних најпре кроз језик оних писаца који су, својим делом, обележили културну повест XIX века: Вука Караџића, Доситеја Обрадовића и Ђуре Даничића, ауторка користи већ дефинисане и разрађене методе анализе творбеног суфикса и семантичког садржаја лексеме како би утврдила праву природу савременог књижевног језика. То се постиже његовим посматрањем у контексту других језика и стилско-творбених конструкција које су на њега имале највише утицаја. На овај начин, ауторка упућује пре на постепеност и много-страност него на скоковитост и искључивост процеса реформације српског језичког израза и стила.

Ово поглавље тезе Галине Тјапко садржи три главе, од којих је свака посвећена анализи језика једног од писаца: Вука, Доситеја и Ђуре Даничића. Међутим, чак и овлаштан поглед на ред излагања о њима довољан је да би се уочио један битан моме-нат везан за специфичну природу рада о развоју апстрактне лексике у српском књижевном језику: иако избор његовог наслова указује на супротно, рад не прати у потпуности принципе хронолошког излагања језичких појава. Наиме, већ и сама чињеница да, у плану рада, анализа Доситејевог долази после анализе Вуковог књижевног дела, говори о уочавању природе става обојице према књижевном језику тога времена. Доситеј је пре свега одбегли монах, слободномислећи човек, средишња тачка епохе српског просветитељства, доба другачијег од Вуковог. Попут свог узора Еразма Ротердамског, и Доситеј делује у оквиру општег хуманистичког плана културне реформације, којој је у потпуности стран сваки концепт револуције: он избегава прегрејану атмосфе-

ру романтичарског замаха, и радије крстари Европом конвертирајући са ученим људима свога времена него да, с Вуку својственом мрачном тврдоћом и несавитљивошћу сељачког сина, бије одлучне битке за језик свога народа. Само на први поглед изгледа парадоксално то што је сачинитељ идеја о народном језику у основи књижевног, изложене у *Писму Хараламију*, истовремено и кључна фигура војвођанског културног круга, и руски и свесловенски ђак који о језику не размишља ван граница широког преображаја племенитих просветитељских идеја логике, етике, политике и педагогије. Међутим, Доситеја покреће онај филозофско-полемички дух који почива искључиво на манифестацији, не на акцији, и који је способан да укаже на природу проблема, чак и да осветли пут његовог решавања, али да сам њиме не крене. Поштујући своја најдубља хуманистичка начела, Доситеј је одлучно против сваке грубости у изражавању и против сваког спора са ближњим: он би да подучава, а не да се бори, и стога пропушта и шансу да оствари своје идеје о реформи народног језика. Стога Галина Тјапко, с правом, упућује на то да Доситејево дело има смисла сагледавати у контексту одабране теме тек пошто се сагледала пуна мера дела Вуковог.

Сегмент монографије Галине Тјапко посвећен утицају Вука Караџића на формирање српског књижевног језика изузетно је обиман. Окрећући се његовом животном подухвату у области језичког нормирања — иновацијама на плану апстрактне лексике, које Вук уноси у превод *Новоџ завјешта*, ауторка предузима исцрпан преглед дијалекатске основице језика тога превода како би утврдила његове опште стилске тенденције. Обухватајући у излагању историјат *Новоџ завјешта* на народном језику, као и прилике које су претходиле тенденцијама његовог отцепљења од црквенословенског језичког утицаја, Галина Тјапко истовремено уочава и опште стилске карактеристике Вуковог превода у њиховом стремљењу ка наддијалектизацији, урбанизацији и архаизацији. Истраживање које, у својој студији насловљеној *За и њрошив Вука*, о Вуковим стилским конструкцијама спроводи Меша Селимовић, упућује на исти закључак: Вуков језик превода *Новоџ завјешта* ослања се на општесловенску дијалекатску основицу пре него на народну: реч је о „респектабилном *средњем слоџу*, прилагођеном садржају који изражава, времену у којем је настао и ствараоцу који га је реализовао”.¹

Анализа Вуковог превода *Новоџ завјешта*, коју спроводи Галина Тјапко, обухвата неколико момената. Ауторка најпре, у структуралној анализи његових творбених сүфика, открива састав Вуковог лексичког фонда, испитујући турцизме, црквенословенске речи, србизирание славеносрпске речи, позајмљенице и калкове из других језика (грчки), сложенице, кованице итд., које улазе у његов језик. Одмах потом, указује се на инфилтрирацију творбених типова стране лексике из превода *Новоџ завјешта* у друго издање *Рјечника*, чиме се добија прегледна слика о обогаћивању књижевног језика новим творбеним типовима. На примеру деривације речи са перфективном осномом (уп. *извршивати* — *извршивање* : *извршиши* — *извршење*), које нису обухваћене *Писменицом*, ауторка такође показује Вукову иновативност у разрађивању до тада непродуктивних творбених типова књижевног језика.

Анализа семантичке компоненте Вуковог превода одвија се на основу упоредне корпусне анализе турцизама, позајмљеница, општесловенизама и црквенословенизама који су ушли у Нови Завет. Тјапко такође указује на специфичност Вуковог метода србизирања црквенословенске лексике, који се тиче сужавања значењских нијанси апстрактних лексема, поступком сажимања више речи у један лексички образац.

На овај начин, стиче се исправна слика о језичком профилу Вуковог превода *Новоџ завјешта*. У сфери апстрактне лексике изграђен махом на народној основи, са завидним списком позајмљеница и кованица у своме лексичком фонду, он подстиче комуникацију између различитих култура указујући на њихове међусобне језичке везе.

Оригиналношћ айсйрактине лексике у делима Доситеја Обрадовића — ѡрепече Вука Караџића, део је рада Галине Тјапко посвећен испитивању лексике Доситејевог књижевног опуса у контексту потребе за поновним сагледавањем његове улоге у раду на формирању модерног књижевног језика. Бирајући да, аналогно са Вуковом, прикаже природу и специфичности и Доситејеве лексике, ауторка се овде суочава са два посеб-

¹ Мехмед Селимовић, *За и ѡрошив Вука* — *студија*, интегрално електронско издање, Београд.

на проблема. Први проблем, недостатак речника из Доситејевог доба који би садржавао народни језик, и према коме би било могуће сравнити и сложенице у Доситејевом делу како би се утврдило њихово право порекло, Галина Тјапко решава посматрајући Доситејеву језичку грађу кроз „класификационе филтере” за идентификацију статуса апстрактне лексеме или као калка (семантичке позајмљенице), или као изворне, народне речи. Ослањајући се на истраживања С. Слапшак на овом пољу, Тјапко говори о четири таква класификациона филтера: „морфотиполошки филтер” има за задатак да утврди врсту речи из које је деривирана апстрактна лексема; „формахорно-десигнаторни филтер” да, поступком творбене анализе посматране речи, разграничи примарне и секундарне носиоце значења унутар сложенице; „типолошко-класемски филтер” служи да укаже на оне десигнате који улазе у састав основа апстрактне лексике, чиме се утврђују специфичне *класеме* везане за семантичка поља речи (нпр. *класеме* времена: *скоро-*, *брзо-*, *споро-* и сл.); а четврти, „филтер компоненцијалне анализе”, има за циљ да, праћењем компоненти значења речи у различитим контекстима њене употребе, укаже и на процесе усвајања нових значења који одликују само некалкиране лексеме.

Пропуштајући Доситејеве глаголске и именичке сложенице кроз поменуте филтере, уз истовремено указивање на елементе њихове творбене и компоненцијалне анализе, Галина Тјапко скреће пажњу на специфичну, дуалну природу Доситејевог речника: ни сасвим народну, ни до краја славеносрпску. Реч је о томе да Доситеј, имајући слуха за проблем апстрактне лексике у српском књижевном језику и његов однос према множини функционалних стилова свога времена, а неоптерећен неопходношћу за чистоћом језика и свестан тога да је тек зачетник на послу велике језичке реформе, слободно чини позајмљенице, ствара калкове и изводи сложенице са основама које преузима из других језика, у највећој мери руског. Његова апстрактна лексика, сасвим у складу са општим језичким нормама тога времена, сложена је, састављена махом од славеносрпских калкова, и деривирана суфиксима *-је* или *-ије*. Међутим, упоређујући Доситејеву и Вукову лексику са ликом модерног књижевног језика, оличеним у *Речнику српскохрватског књижевног језика* Матице српске, ауторка каткад наилази на случајеве општег усвајања Доситејевог творбеног модела на супрот Вуковом, што доводи до закључка о међусобним преплитањима језичких утицаја колико у језику Доситејевом, толико и у књижевном језику Доситејевог времена. На ово нарочито упућују оне лексеме потребне за изграђивање специфичних функционалних стилова (нпр. имена наука) које су, преко Доситеја, ушле у модерни књижевни језик.

Демонстрација функционалности и употребљивости једног књижевног језика не почива искључиво на множини функционалних стилова који, вођени општим културним потребама, могу из њега произаћи. Далеко важнији моменат у његовој историји (а то, између осталих, показује и Вуков пример) наступа када се један текст апстрактне садржине преведе на матерњи језик. Процес превођења, између осталог, означава важан моменат у повести једног народа: знак да је он сазрео довољно да дели културно, верско, филозофско наслеђе народа са којима долази у додир.

Бирајући за превод на српски језик 1858. године *Историју српског народа*, докторску дисертацију прослављеног руског слависте А. А. Мајкова, дело преплављено стручном и архаичном терминологијом, те компликованим синтаксичким конструкцијама, Даничић свесно ставља вуковски језик, одлучним акцијама вуковаца одвојен од сваког руског утицаја, пред коначан испит вредности. Даничић, који већ има завидну праксу у превођењу текстова апстрактне садржине, приморан је да, у недостатку текстова који (као у случају *Старог завета*) посредују између руског оригинала и српског превода, елиминира проблем безеквивалентне лексике развијањем новог метода превођења руског текста, који ће бити у стању да превазиђе пуко трагање за лексичким еквивалентима једног језика у другом.

Да би ово постигао, Даничић (коме, те исте године, у Београду излази *Српска синтакса*), развија по концепцији и методу нов, *синтаксички* метод превођења руског текста. Даничићев превод Мајкова показује да се текст изворника посматра као скуп *синтаксема*, најмањих, дакле недељивих семантичко-синтаксичких јединица руског језика, које, истовремено, наступају и као носиоци основног значења и као конструктивна компонента сложенијих синтаксичких конструкција. У процесу превођења, Да-

ничић не трага за лексичким, већ за синтаксичким еквивалентима у српском тексту, преведећи успут руску апстрактну лексику описним, концептуалним методом.

Анализирајући у контрастивно-синтаксичкој анализи руског и српског језика оне специфичне случајеве превођења, у којима се јавља Даничићева потреба за концептуализацијом руских синтаксичких конструкција, махом везаних за косе падеже (превођење каузативних модела, неправог објекта, објекта-делибератива, потенцива с предлогом *к*, а поготову колокационих конструкција рекцијских глагола), Тјапко указује колико на важност значењских образаца који почивају на синтаксичким конструкцијама неког језика толико и на промену истих тих образаца у зависности од природе *синтаксеме* језика на који се текст преводи.

Истичући у закључку немогућност изоловања српског књижевног језика од утицаја језичких система са којима се непрестано налазио у контакту, те његову отвореност за стране утицаје и прилагодљивост којој претходи функционална потреба за специфичношћу одређеног стила, Галина Тјапко упућује на једнаку меру утицаја дијалекатског и наддијалекатског, унутарњег и спољног фактора, за процес његовог хармоничног развитака.

Ненад Ивановић

UDC

Егон Фекете, Драго Ђупић, Богдан Терзић *Српски језички савешник*.
— Београд, Српска школска књига, 2005.

Када три аутора, сваки са полувековним филолошким стажом, објаве трећу заједничку књигу о питањима српске говорне културе и језичке нормативистике, та чињеница већ сама по себи препоручује њихову нову књигу пажњи оних читалаца који нису равнодушни према питањима правилности и лепоте језичког израза, а када неко, као аутор овог приказа, радо одлучује да и више пута пише о књигама тих лингвиста, он већ самим тим чином исказује своје позитивно мишљење о њиховим књигама.

Не тако давно, аутор ових редова дао је осврт на књигу *Слово о српском језику* професора Егона Фекете, Драга Ђупића и Богдана Терзића (*Слово о језику*: поводом нове књиге) // *Језик данас*, год. V, 2002, стр. 28—34), а аутори су објавили нову заједничку књигу *Српски језички савешник*. То није само доказ њиховог плодног рада, систематичности у праћењу актуелне проблематике српске говорне културе, и доказ издавачеве добре процене да такве књиге треба објављивати. То, уз речено, говори да се такве књиге траже и читају, што је, вероватно, од свега најважније. — Чињеница је да се људи интересују за језик: не само научници, истраживачи, филолози него и многи други желе да говоре и пишу боље, лепше и тачније, да се поуче, да буду поучени, да сазнају како могу поучити друге у мери у којој верују да су сами добили убедљиву језичку поуку и у мери у којој су у прилици да посаветују друге као професори, лектори, родитељи, уредници итд.

То отвара питање ко је меродаван да даје језичке поуке. Меродавне су пре свега институције с највећим угледом и искуством у области проучавања језика, и њихови најистакнутији представници. Нико нема монопол на мишљење и писање о српском или било ком другом језику, али поред чврстине научне аргументације којом се свако такво мишљење мора подупрети, важан је научнички па и професорски кредибилитет стечен претходним радовима, јер се пажња поклања пре свега онима који су се својим радовима претходно већ доказали као поуздани стручњаци за предмет о којем пишу, а то су у овом случају питања српске говорне културе и језичке нормативистике.

Професори Фекете, Ђупић и Терзић спадају међу најмеродавније лингвисте када је реч о темама које се разматрају на страницама *Српског језичког савешника*. Гледајући ствар нешто шире, можемо рећи да се савремена српска лингвистика не може пожалити на број стручњака који пишу о актуелним питањима говорне културе нити на број објављених књига. Оно што би у овом тренутку било посебно пожељно јесте још развијеније институционално праћење говорне културе и језичке нормативистике, зато што су оцене компетентних институција обично оцене иза којих стоји научни колек-